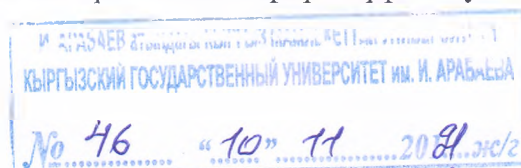

Умарова Рита Нурдиновнанын “Кыргыздардын салттуу педагогикалык маданиятындагы кыз балдарды социалдаштыруу” аттуу 13.00.01.-жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистигине ылайык педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн жазылган диссертациясына расмий оппоненттик

ПИКИР

Умарова Рита Нурдиновнанын диссертациялык изилдөөсү илим менен практикадагы талашсыз актуалдуу проблемага арналган. Азыркы мезгилде кыз балдарды социалдаштыруу маселелери анчейин колго алынбай келүүдө. Ушуга байланыштуу Кыргызстан жаштарынын арасында ажырашуулардын саны да өсүп жатат. Ошондой эле негативдүү көрүнүштөр: алкоголизм, наркомания, аргасыз боюнан алдыруу, ар кандай жыныстык оорулардын көбөйүшү ж.б. айрыкча кыздарды эне катары турмушка даярдоо унутта калтырылгандай таасир калтырат. Ошону менен бирдикте азыркы кыргыз педагогикасында кыз балдарды тарбиялоонун улуттук баалуулуктарга негизделген тажрыйбаларын изилдөө атайын колго алынбай келе жатат. Бул жагдайлар Р.Умарованын диссертациялык изилдөөсүндө кыргыз коомунун өзөктүү көйгөйлөрүнүн бири көтөрүлүп, анын тарыхый тажрыйбаларын, баалуулуктарын ачып көрсөтүү максаты коюлган. Диссертант изилдөөнүн максатын, милдеттерин, структурасын айкындоодо мурдагы аткарылган изилдөөлөрдүн жетишкендиктерин сынчыл мамиленин негизинде талдоого алып, алардын негизги идеяларын, илимий этиканын жол-жобосуна ылайык орундуу жетекчиликке алган. Биздин пикирибизде маселенин тарыхый-этнопедагогикалык аспектке коюлушу илим менен практиканын бүгүнкү талаптарына шайкеш келет. Чындыгында эле бүгүн кыз балдарды тарбиялоого катышы бар адамдар мурдагы муундардын тажрыйбасын үйрөнүүгө муктаж.

Окумуштуу каттоо: *Нурдинов*

Диссертациянын структурасы киришүүдөн, 3 главадан, корутундудан, пайдаланылган адабияттардын тизмесинен туруп, коюлган милдеттерге шайкеш түзүлгөн.

Биринчи глава “Кыргыз элинин салттуу педагогикалык маданиятындагы кыз балдарды социалдаштыруу маселесин изилдөөнүн теориялык аспектилери”- деп аталып, анда кыргыз элинин педагогикалык ойлорунун маани-маңызы такталып, талданып, кыз балдарды социалдаштыруунун илимий-методикалык эмгектерде изилденишинин абалы иликтенип, “социалдаштыруу”, “интериоризация”, “идентификация” терминдери чечмеленип талдоо жүргүзүлгөн. Ошондой эле кыз балдарды социалдаштыруу маселелеринин тарыхый маданий булактарда жана илимий адабияттарда берилиши чагылдырылып, алардын негизги идеясы чечмеленген.

Экинчи глава “Кыргыз элинин салттуу педагогикалык маданиятындагы кыз балдарды социалдаштыруу маселесин изилдөөнүн методдору жана материалдары”- деп аталып, анда социалдаштыруу маселесин изилдөөнүн методологиялык негиздери, принциптери көрсөтүлгөн жана кыргыз адабиятындагы чыгармалардагы аялзатынын образдары чагылдырылган. Ошондой эле кыргыз элиндеги аялзатын социалдаштыруунун идеалдык көрсөткүчтөрү көрсөтүлүү менен (55-бет) алардын ар бири боюнча мүнөздөмө берилген. Аларга мүнөздөмө берүүдө фольклордук чыгармалар: эпостор, макал-лакаптар, жомоктор, санат-насыят ырларындагы мазмундуу идеяларды, изги ойлорду колдонгон жана кыргыз аялзатынын идеалдуу образын чагылдырууга аркеттенген. Андан сырткары аялзатын социалдаштыруунун курактык шкалалары (89-бет) берилип, курагына ылайык тарбиялоонун маани-маңызы чечмеленген жана кыргыздардын салттуу маданиятындагы кыз балдарды социалдык тарбиялоонун методдору (107-бет) 3 багытта: аң-сезимди калыптандырууга багытталган методдор, ишмердүүлүктү жана жүрүм-

турумду калыптандыруу методдору, ишмердүүлүктү жана жүрүм-турумду стимулдаштыруу методдору көрсөтүлөт.

Азыркы мезгилдеги кыз балдарды тарбиялоо маселеси улуттук маданий дөөлөттөрдүн өзөгүндө сакталган рухий-ыймандык идеялардын негизинде изилдөө- өткөнкү күн менен бүгүнкү күндүн, улуттук өзгөчөлүк менен азыркы демократиялык талаптардын, коом менен реалдуу турмуштун байланышын тереңдетүүгө, кыз балдардын адеп-ахлактык деңгээлин жогорулатууга өбөлгө түзүп жана аларды келечекке, турмушка даярдоонун бирден-бир ачык айкын жолу болу саналат. Ушундай багыттагы изилдөөнү жүргүзүү менен изденүүчү Рита Умарова алдыга койгон өз максатын, өз концепциясын кандидаттык диссертациянын деңгээлинде натыйжалуу чече алгандыгын белгилөөгө болот.

Ал эми үчүнчү глава “Кыргыз элинин кыз балдарды социалдаштыруу салттарынын азыркы таалим-тарбия мейкиндиктеги трансмиссиясынын”- тарыхый этаптарын, бүгүнкү абалын мүнөздөгөн. Диссертациянын текстинин фактологиялык базасы белгиленген маселелердин өнүгүш эволюциясын, проблемаларын, перспективаларын ар тараптуу анализдеп, олуттуу корутунду чыгарууга мүмкүнчүлүк берген.

Диссертант өз изилдөөсүнүн бүтүндөй контекстинде элдик оозеки чыгармалардын, адабий чыгармалардын жана каада-салт, жөрөлгөлөрдүн мазмунунан педагогикалык идеяларды түзүүнүн методологиясына жана метод, ыкмаларына таянуу менен кыз балдары социалдаштыруунун тарыхый-этнопедагогикалык тажрыйбаларын жеткиликтүү талдай алган. Алар теориялык-таанымдык мааниге ээ болуп диссертанттын кыргыз этнопедагогикасы илимине кошкон салымын тастыктап турат.

Диссертациянын төмөнкүдөй натыйжаларын **илимий жаңылык** катары мүнөздөөгө болот:

1. Кыргыздардын аялзатын социалдаштыруунун байыркы культтук ишенимдери менен салттуу турмуш образына шайкеш идеалдуу жана

реалдуу баалуулуктарынын көп кырдуу мазмуну тарыхый-этнопедагогикалык өнүттө айкындалган.

2. Салттуу кыргыз коомунда аялзатынын социалдык, ролдук функцияларына шайкеш курактык шкалалары боюнча социалдаштыруунун этаптары өз ара тутумдаш өнүгүш абалындагы система катары ачылып көрсөтүлгөн.
3. Салттуу кыргыз коомундагы аялзатын социалдаштыруунун доминанттык факторлору, методдору, каражаттары ачылып көрсөтүлгөн.
4. Кыргыз элинин кыз балдарды социалдаштыруу салттарын азыркы коомго трансмиссиялоонун абалы, проблемалары айкындалган.

Жыйынтыктардын жана сунуштардын негизделиши ынанымдуу. Изилдөөнүн **теориялык маанилүүлүгү** аялзатын социалдаштыруунун мазмуну тарыхый - этнопедагогикалык жактан ачылып көрсөтүлүп, аялзатынын курактык шкалалары, социалдаштыруунун методдору жана азыркы коомдогу трансмиссиялоо абалы аныкталгандыгында.

Диссертацияда алынган жыйынтыктардын **практикалык маанилүүлүгү**.

Изилдөөнүн натыйжалары төмөнкүдөй чөйрөлөрдө колдонулушу мүмкүн:

- Кыз балдарды тарбиялоонун тарыхый-этнопедагогикалык жана заманбап практикалык маселелерин изилдөөдө;
- орто мектептерде, жогорку окуу жайларда кыз балдарды жубай жана эне катары гендердик маданиятка социалдаштыруу, тарбиялоо программаларын иштеп чыгууда;
- ЖОЖдордо “Педагогика”, “Педагогиканын тарыхы”, “Кыргыз этнопедагогикасы” окуу дисциплиналарынын окуу-методикалык комплекстеринин мазмунун өркүндөтүү аркылуу болочок мугалимдерди кыз балдарды тарбиялоого даярдоодо.

Изилдөөнүн натыйжаларынын **ишенимдүүлүгү** алдыга коюлган милдеттерге шайкеш методологиялык принциптерди жана методдорду жетекчиликке алуу жана колдонуу менен камсыздалган. Изилдөөнүн натыйжалары Ош мамлекеттик педагогикалык университетинин педагогика жана психология кафедрасынын жыйындарында, илимий – практикалык конференцияларда жактырууга ээ болуп тастыкталган.

Автореферат диссертациянын мазмунуна, андагы коюлган изилдөөнүн максатына, милдеттерине толугу менен дал келет. Авторефератта кыргыз, орус, англис тилдеринде окшош резюмелер бар.

Жарыяланган эмгектер тикеден-тике изилдөөнүн мазмунун жана формулданган теориялык жоболорду жетишээрлик деңгээлде чагылдырып турат. Изденүүчү тарабынан жарыяланган макалалардын баары Кыргыз Республикасынын Улуттук аттестациялык комиссиясы тарабынан белгиленген басылмаларда жарык көргөн.

Диссертациялык изилдөөнүн **негизги мүчүлүштүктөрү** катары төмөндөгүлөрдү көрсөтүүгө болот:

1. Аялзатынын нарк-насили, идеалдык көрсөткүчтөрү, эл ырчыларынын санат-насыят, терме ырларында деталдуу берилет.”Жакшы аял”, “Жаман аял”, “Жакшы кыз”, “Жаман кыз”- деген социалдык педагогикалык мазмундагы ыр жаратпаган кыргыз ырчы, акындары сейрек кездешет. Диссертацияда буларга байланыштуу талдоолор бар, бирок, аларды жетишээрлик деп эсептөөгө болбойт.
2. Кыргыздарда кыз балдарды социалдаштыруунун курактык шкалалары түрдүү аймактарда түрдүүчө аталышта кезигет. Изилдөөчү алардын айырмалуу жана орток жалпы жактарын учкай талдоого ала кетсе, диссертациянын илимий-таанымдык мааниси дагы артмак.
3. Диссертациялык иште “традиция”, “генерализация”, “нрава” жана башка орусча терминдер учурайт. Алардын эне тилдеги эквиваленттери кошо берилсе жакшы болмок.

Бирок, аталган кемчиликтер диссертациянын негизги теориялык жана практикалык натыйжаларына олуттуу таасир эте албайт. Умарова Рита Нурдиновнанын кандидаттык диссертациясын терең ыклас, демилге, жоопкерчилик менен өз алдынча аткарылган изилдөө катары кароого болот.

Диссертациялык жумуш Кыргыз Республикасынын Улуттук аттестациялык комиссиясынын “Окумуштуулук даражаларды берүүнүн тартиби жөнүндөгү жобонун” критерийлерине жооп берет, ал эми анын автору Умарова Рита 13.00.01.-жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алууга татыктуу.

Расмий оппонент:

Жалал-Абад мамлекеттик университетинин педагогика жана психология кафедрасынын доценти, педагогика илимдеринин кандидаты:

Найманбаев М.Ж.

М.Ж.Найманбаевдин колун тастыктайм.

*Жалал-Абад мамлекеттик университетинин
психология кафедрасынын
доценти
С. Аманжолов*